

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 47 (1895) 8 mart 2019-cu il

Kolanı eli. Kolanı Qarabağın tanınmış türk tayfalarından biridir. Kolanının adını müxtəlif mənalarda yozanlar var. Bəzi tədqiqatçılar bu adı türk dilində kolan-tirə kimi mənalandırır.

Bəziləri "kolluq", "kol basmış", "kol-kosluq" anlamında xarakterizə edirlər. Azərbaycan dili dialektində isə kolanı "hamar, çıxıntısı olmayan" mənasında kola (buynuzsuz keçi) sözü ilə əlaqələndirilir ("Azərbaycan dilinin ensiklopedik lüğəti",

şünüb həmin siyahıdan çıxarış edirik: Qaraçorlu, Həsənənli, Külikanlı, Şadimanlı, Milli, Şeylanlı, Təhməzli, Əliyanlı, Bərgüşad, Babalı, Kulluxçu, Qəlovçu, Fərruxkanlı, Sisyanlı, Tərtərli, Hacısamli, Sultanlı, Quluxanlı, Bozlu, Əliqanlı, Kolanı, Püsyanlı. Bax: ("İstoriçeskiy pamətnik sostænə Armənskoy oblasti v gpxoxu ee pri-soedineniə k Rossiyskoy imperii". SPB, 1852, 1232 s.). A.E.Xaqanov isə kolanı-ları xorasanlı sayır, Qıpçaq soylarından biri olduğunu

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN
İNKİŞAFINA DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDU

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA DÖVLƏT
DƏSTƏYİ FONDUNUN MALİYYƏ YARDIMI İLƏ

Kolanı-qədim türk tayfası

2 cildde, I cild, Bakı Şərqi-Qərb nəşriyyatı, səh.285).

Tədqiqatçıların bir qrupu kolanıları xəzər mənşəli qaraçorlu tayfasının 4 qolundan (bərgüşad, əliyanlı, püsyən, kolanı) biri kimi, digərləri isə qıpçaq mənşəli hesab edirlər. XIX yüzilin tarixçilərindən biri olan İ.Şopen belə hesab edir ki, kolanı kürd və türklərdən ibarət tayfadır. Müəllif "İstoriçeskiy pamətnik sostænə Armənskoy oblasti v gpxoxu ee pri-soedineniə k Rossiyskoy imperii" ("Rusiya imperatorluğuna birləşmə dönəmində Erməni vilayətinin tarixi abidəsi") adlı kitabında kolanıların qaraçorlu elinə mənsub olduğunu bildirir və İ Şah Abbasın Qarabağa köçürdüyü 22 şiə elinin içərisində kolanıların da olduğunu qeyd edir. Hətta müəllif köçürülən şiə ellərinin adlarını da açıqlayır. Gərəkliyi dü-

nəzərə çatdırır. (Bax: Uzbekskoy SSR, t.İİ, kniqa 2, str.455). Müəllif yazır ki, Buxara əmirlərindən Sübhanqulu xan Caninin (1680-1702) divanbəyi Əvəz bəy Kolanı idi. Rəhim bəy Kolanı isə nüfuzlu qıpçaq bəylərindən biri hesab olunurdu. Tədqiqatçı-etnoqraf Ə.Çingizoğlu və Fazil Baxşəliyev yazırlar ki, Səfəvilər dönəmində Kolanı eli Qızılbaşlar məmləkətinin hər yörəsində yaşayırdı. Xorasandan tutmuş Xuzistana qədər uzanan torpaqların hansı köşəsinə boylansan, oradan kolanı əri baş qaldıracaqdır.

Müəlliflər yazırlar ki, Qarabağda Tərtər və Xaçın kolanılarından ibarət iki qrup vardı. Qarabağ kolanılarından bizə ilk məlum olanlar Hüseyn bəyin oğulları Məmməd xan bəy və Həsən xan bəydir. Qardaşlar XVIII əsrin birinci yarısında Osmanlılar

tərəfindən Qarabağın bir neçə kəndini idarə edirdilər.

Kolanı eli Gərravənd, Şixavənd, Sırxavənd, Papravənd və başqa oymaqlara ayrılırdı. Kolanılar Dəmirilər, İmarət Qərvənd, Çərəktar, Umudlu, Qaralar, Bruc, Papravənd, Qalayçılar, Şixavənd (indiki Əlimədədli), Mollalar, Kürdlər, Xaçın Dərbənd, Cinli, Əliağalı, Sırxavənd, Çıraqlı, Hacı Qərvənd, Manik, Ağcakənd, Baş Güneytəpə, Orta Güneytəpə kənd və obalarında yaşayırdılar. 1579-cu ildə Kolanı elinin başçısı Əmin bəy idi. Onun ölümündən sonra eli Şahverdi bəy idarə etmişdi. Səfəvilərin hakimiyyəti dönəmində, 1620-ci ildə Zəncan vilayətini Gədayi sultan Kolanı, 1654-cü ildə Dərələyəz mahalının Hurmeşin kəndini isə Səfiqulu bəy Kolanı idarə edirdi.

Kolanılar Qarabağa köçən bir sıra qaraçorlu oymaqlarından (kiçikli, bəstəmli, gorussəng, qorçulu, şənbələr, kiçilanlı, bayramkanlı, şixəlili, əmələ, kolanlı) idi. Əvvəllər isə kolanıların da daxil olduğu Qaraçorlu eli Osmanlı və İran torpaqlarında iri mülk sahibləri, malqara, sərvət yiyəsi idilər. Qaraçorlular Qərbi Azərbaycanın bir sıra nahiyələrində, Qarabağda isə əsasən qədim Məğaviz, Keştəsf, Həkəri və Alpaut nahiyələrinin ərazisində məskunlaşmışdır. Azərbaycanda xanlıq üsul-idarəsi zamanı indiki Laçın bölgəsi Qaraçorlu ma-

halı adlanırdı. Qarabağa köçən qaraçorlular kiçikli, bəstəmli, gorussəng, qorçulu, şənbələr, kiçilanlı, bayramkanlı, şixəlili, əmələ, kolanlı və s. oymaqlara ayrılırdı. Qarabağda yaşayan Qaraçorluların başçısı Həməzə sultan Hacısamli, Qarabağda yaşayan Qaraçorluların başçısı isə Məhəmmədrza xan idi. Yeri gəlmişkən deyək ki, qaraçorlular heç nədən qorxmayan, qanun-filan tanımayan, döyüşkən, davakar tayfa kimi ad qazanmışdılar. Buna görə də onlar nə Səfəvi, nə də Osmanlı hökumətini tanımır, vergi ödəmirdilər. "Fərman padşahın, dağlar bizimdir"-deyib öz güzəranlarını keçirir, qaçaq-quldur yaşamı sürürdülər. Onlar bir dul arvadın keçisini, bir kasıbın olan-qalan danasını aparmırdılar, əksinə kasıb-kusublara yardım edir, əlsiz-ayaqsız pasiban dururdular. Onların işi dırnağından darı sızmayan iri mal-mülk sahibləri ilə, fərman yiyələri ilə idi. Qaraçorlular heç bir xəyanəti bağışlamırdılar. Onlar düşmənin qarşısında şax yeriməyi, şux gəzməyi hər şeydən üstün tuturdular.

Kolanı mahalı Qarabağ xanlığının tərkibində. Qarabağ xanlığının bünövrəsini qoyan Pənahəli xan Sarıcalı-Cavanşir Səfəvilər dövründən qalan inzibati ərazi vahidlərinin quruluşunu ləğv edib əvəzində mahallar yaratdı. Xanlığa bağlı olan mahallar aşağıdakılar idi: Ca-

vanshir-Dizaq, Xırdapara-Dizaq, Dizaq, Dizaq-Cəbrayılı, Çulundur, Püsyən, Mehri, Bərgüşad, Qaraçorlu, Bağabürd, Küpara, Əcənan, Sisyan, Tatev, Vərəndə, Xaçın, Çiləbörd, Talış, Kolanı, Dəmirçihəsənli, İyirmidörd, Otuziki, I Kəbirli, II Kəbirli, Cavanşir. Milman A. Qarabağ xanlığında 21 mahalın olduğunu qeyd edir. (Bax: Milman A. Politiceskiy stroy Azerbaydjana v XIX-naçəle XX vekov (adminstrativniy apparat I sud, formı I metodikolonialnoqo upravleniya).-Baku, 1966, str. 44. Bəzi mənbələrdə Bağabürd, Küpara, Əcənan mahalları bir yerdə Qapant adlanır.

Kolanı mahalı Qarabağ xanlığının 25 mahalından biri kimi 1748-ci ildə yaranmışdı.

Pənahəli xan vaxtı ilə Nadir şah tərəfindən Xorasana köçürülmüş, onun ölümündən sonra geri dönməyən Cavanşir, Otuziki, Kəbirli və başqa elləri öz əvvəlki yurdlarında məskunlaşdırdı. Yeni yaranan Kolanı mahalı Qarabağ xanlığının tərkibinə daxil oldu. Bu mahalda əsasən kolanılar yaşayırdı.

XVIII əsrin ortaları-XIX əsrin birinci yarısında Qarabağ xanlığında yaşayan kolanıların ərazisi Kolanı mahalı adlanırdı.

(ardı növbəti sayımızda)

**Faiq Şükürbəyli,
Tarixçi-etnoqraf,
fəlsəfə doktoru**

ƏDALƏT •

8 mart 2019-cu il